

120 до 400 см (під час ділової зустрічі, в офіційній обстановці, при прийомі відвідувачів)¹. Відповідно дія запитання тим сильніше, чим ближче відстань між суб'єктами. Найбільший ступінь впливу має прийом, який зветься «вторгненням в особисту зону», що здійснюється цілеспрямовано шляхом зміни комунікативної дистанції. В. О. Образцов описує його використання в такий спосіб: слідчий пересаджується ближче до допитуваного або встає й підходить до нього та, наблизившись майже впритул, ставить запитання, перебуваючи у відкритій, розгорнутій у бік допитуваного позі².

З наведеного випливає висновок про те, що запитання може набувати навідного характеру за допомогою певних засобів:

а) вказівкою на об'єкт або його ознаки безпосередньо в змісті запитання – пряма підказка;

б) побудовою відповідних граматичних (з використанням слів «хіба», «невже» тощо) і логічних (уведення можливих альтернатив відповіді) конструкцій – непряма підказка;

в) відповідною мовленнєвою інтонацією;

г) використанням невербальних засобів комунікації (міміки, жестикуляції тощо).

Відповідно навідним можна вважати запитання, формулювання якого за допомогою мовленнєвих і немовленнєвих засобів комунікації передбачає певну відповідь, чим обмежує свободу вибору того, хто відповідає.

З огляду на різноплановість засобів навідного характеру, що найчастіше виходять за межі самого формулювання запитання, основним способом оцінювання об'єктивності його поставлення є зіставлення змістовної частини запитання з інформацією, викладеною у відповіді.

Т. П. Матюшкова, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ ЖІНОК, ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Досліджено особливості тактики допиту жінок, потерпілих від насильницьких злочинів. Наведено рекомендації щодо тактичних прийомів допиту, які доцільно застосовувати слідчому в умовах кожної з розглянутих типових конфліктних ситуацій.

¹ Див.: Романов В. В. Юридическая психология : учебник / В. В. Романов. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Юристъ, 2004. — С. 390–391.

² Див.: Следственные действия. Криминалистические рекомендации. Типовые образцы документов / под ред. В. А. Образцова. — М. : Юристъ, 1999. — С. 59.

Исследованы особенности тактики допроса женщин, потерпевших от насильственных преступлений. Приведены рекомендации по тактическим приемам допроса, которые целесообразно применять следователю в каждой из рассмотренных типичных конфликтных ситуаций.

Окремі питання тактики допиту потерпілих у типових ситуаціях висвітлювались у працях О. Я. Баєва, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, О. М. Васильєва, В. А. Журавля, В. О. Коновалової, М. І. Порубова, Є. Є. Центрова, В. Ю. Шепітька, М. П. Яблокова та ін. Водночас питання допиту жінок, потерпілих від насильницьких злочинів, досліджено недостатньо. Натомість, аналіз матеріалів кримінальних справ про насильницькі злочини, вчинені щодо жінок, показує, що найчисельнішу групу потерпілих становлять члени сім'ї злочинців, зокрема дружини та діти. За статистичними даними МВС України, кількість таких злочинів за останні п'ять років постійно зростає. Насильство стосовно жінок породжує зворотну захисну реакцію. Деякими дослідженнями, наприклад, встановлено, що понад 40 % жінок, обвинувачених у побутовому вбивстві, тією чи іншою мірою зазнавали насильства з боку партнера (синдром доведеної жінки)¹. Наведені дані свідчать про соціальну проблему, існування якої негативно виявляється й при розслідуванні злочинів зазначеної категорії. Зокрема, на досудовому слідстві не завжди враховується такий аспект, як взаємини між чоловіком-обвинуваченим і жінкою-потерпілою. Це стосується перш за все тактики проведення допитів, зокрема допитів потерпілих-жінок, які перебували у родинних, статевих або подружніх відносинах зі злочинцем. Проведене нами дослідження слідчої та судової практики дає змогу відзначити, що в більшості випадків наявність таких відносин суттєво вплинула на формування «конфліктного»² характеру допиту потерпілої на досудовому слідстві. Зокрема, серед таких ситуацій виділено: 1) потерпіла відмовляється давати показання, пояснити причини такої відмови та з'являтися до органів слідства; 2) потерпіла дає завідомо неправдиві показання; 3) потерпіла змінює на неправдиві раніше дані правдиві показання; 4) потерпіла не пам'ятає обставин злочину внаслідок амнезії, приховує її настання чи, навпаки, посилається на неї.

Чинниками, які зумовлюють формування зазначених «конфліктних» ситуацій допиту жінки, потерпілої від насильницького злочину, є: особистісні риси потерпілої, її належність до певної класифікаційної групи³ та характер поведінки в передкримінальній ситуації⁴; особливості психіч-

¹ Див.: Благая А. Б. Криминологические особенности женской преступности в Украине : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А. Б. Благая. — Х., 2000. — С. 107–108.

² Вважаємо термін «конфліктна» ситуація умовним.

³ Див.: Матюшкова Т. П. Криміналістична класифікація потерпілих-жінок від насильницьких злочинів / Т. П. Матюшкова // Вісн. Луганськ. держав. ун-ту внутр. справ МВС України. — 2005. — № 4. — С. 201–202.

⁴ Див.: Христенко В. Е. Моделирование психологических детерминант поведения жертв сексуальных преступлений : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / В. Е. Христенко. — Х., 1997. — С. 12–13.

ного чи(і) фізичного стану потерпілої в передкримінальній, кримінальній та післякримінальній ситуаціях¹; позиція (поведінка й характер показань) потерпілої на досудовому слідстві²; причини та мотиви, що спонукають потерпілу зайняти зазначену позицію у справі³.

За результатами анкетування слідчих найбільш поширеними причинами давання жінкою, потерпілою від насильницьких злочинів, недостовірних показань є: примирення з обвинуваченим – 25 %; підкуп потерпілої – 25 %; погрози чи(і) шантаж з боку обвинуваченого або його родичів – 22 %; негативний вплив з боку родичів потерпілої – 5 %; наговор потерпілої – 15 %; інші (зокрема, відчуття потерпілою своєї вини, властивості особистості чи психічного стану потерпілої, що значно ускладнили сприйняття нею обставин події; погіршення психічного стану потерпілої в післякримінальній ситуації внаслідок злочину; помста злочинцю; негативне ставлення до факту розслідування тощо) – 8 %.

З'ясування дійсних причин і мотивів зміни чи відмови потерпілої від давання показань, на наш погляд, є необхідною передумовою діагностування ситуації допиту й визначення тактики його проведення. Їх нейтралізації сприятиме сукупність послідовно виконуваних слідчим таких заходів⁴: 1) аналіз наявних відомостей про особистісні риси потерпілої, специфіку її поведінки в передкримінальній, кримінальній і післякримінальній ситуаціях; 2) оцінювання їх достатності для подолання можливої протидії, у разі необхідності – визначення доцільності, шляхів, необхідних обсягів додаткової інформації про особистісні риси потерпілої, її оточення, зв'язки, конкретні обставини, що визначають її позицію й поведінку; 3) після одержання зазначеної інформації – її аналіз і порівняння з наявними доказами у справі; 4) рекомендація потерпілій скористатися консультацією психолога з метою психологічної допомоги в подоланні негативного впливу несприятливої життєвої ситуації, що склалася; адаптації потерпілої до ситуації розслідування чи(і) ситуації допиту тощо; 5) залучення до участі в допиті потерпілої від насильницького злочину фахівця-психолога для визначення психологічних прийомів, що сприятимуть установленню психологічного контакту із допитуваною, подоланню можливої протидії, одержанню повних і достовірних показань; 6) призначення відносно потерпілої судово-психологічної, судово-сексологічної, судово-психіатричної (або комплекс-

¹ Див.: Матюшкова Т. П. Тактика допиту потерпілих-жінок від насильницьких злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Матюшкова Тетяна Петрівна. — Х., 2006. — С. 84–89.

² Див.: Курс криміналістики : в 3 т. — Т. 1. Общетеоретические вопросы. Криминалистическая техника. Криминалистическая тактика / под ред. О. Н. Коршуновой и А. А. Степанова. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. — С. 105–107.

³ Див.: Матюшкова Т. П. Тактика допиту потерпілих-жінок від насильницьких злочинів. — С. 114–116.

⁴ Кожне з наведених тактичних правил набуває специфічних особливостей при застосуванні в типовій «конфліктній» ситуації допиту.

ної) експертиз¹; 7) проведення інших слідчих дій, системно-функціонально пов'язаних із допитом потерпілої².

Розглянемо докладніше можливі ситуації, що виникають під час допиту жінок, потерпілих від насильницьких злочинів.

Потерпіла відмовляється давати показання, пояснити причини такої відмови та з'являється до органів слідства. Уникнення потерпілої від з'явлення за викликом слідчого надає йому можливість ініціювати її примусове доставляння (привід) або допитати за місцем її перебування, наприклад на роботі. Ступінь нейтралізації причин і мотивів зайнятої потерпілою позиції та заходи, вжиті слідчим з цією метою в рамках підготовки до допиту, суттєво впливатимуть на його тактику. У зазначеній ситуації слідчому необхідно сформувати контактні відносини з потерпілою, викликати в неї бажання докладно й відверто розповісти про всі обставини події. Цьому значною мірою сприятиме оперування слідчим такими прийомами: створення обстановки спокою, доброзичливості, співчуття, впевненості в сприятливому завершенні слідства³; активне вислуховування вільної розповіді⁴; оголошення показань і висновків експертів⁵; пред'явлення речових та письмових доказів, що викликають асоціативні зв'язки, формулювання питань у хронологічній і логічній послідовності, зіставлення показань з достовірно встановленими доказами у справі⁶ та ін. Також вважаємо за доцільне докладно роз'яснити потерпілій норми чинного кримінально-процесуального законодавства, що закріплюють її права, обов'язки, гарантії забезпечення прав і законних інтересів, у тому числі основні положення забезпечення безпеки потерпілої в разі наявності реальної загрози її життю, здоров'ю, житлу чи майну. Водночас слід поінформувати потерпілу про діяльність реабілітаційних правозахисних організацій, кризових центрів і притулків для жінок, постраждалих від насильницьких злочинів у сім'ї, від яких вона може одержати підтримку та безкоштовну допомогу психологів, юристів, медиків, соціологів, інших спеціалістів. Крім цього, слідчому доцільно рекомендувати потерпілій скористатися послугами захисника, участь якого

¹ Див.: *Матюшкова Т. П.* Тактика допиту потерпілих-жінок від насильницьких злочинів. — С. 116–117.

² Див.: *Печерский В. В.* Допрос несовершеннолетней потерпевшей на предварительном следствии и в суде. Изнасилование : монография / В. В. Печерский, С. Ю. Ревтова. — Гродно : ГрГУ. 2003. — С. 106–110.

³ Див.: *Центров Е. Е.* Криминалистическое учение о потерпевшем: монография / Е. Е. Центров. — М. : МГУ. — 1988. — С. 144.

⁴ Див.: *Зорин Г. А.* Руководство по тактике допроса : учеб.-практ. пособ. / Г. А. Зорин. — М. : Юрлитинформ, 2001. — С. 44.

⁵ Див.: *Коновалова В. Е.* Допрос: тактика и психология : учеб. пособ. / В. Е. Коновалова. — Х. : Консум, 1999. — С. 71–88.

⁶ Див.: *Журавель В. А.* Допрос потерпевшего и использование его показаний для построения методики расследования отдельных видов преступлений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Журавель Владимир Андреевич. — Х., 1983. — С. 70–71.

у справі та присутність при проведенні слідчих дій за участю потерпілої сприятиме формуванню її впевненості в собі, відчуття захищеності тощо.

Потерпіла дає завідомо неправдиві показання. Давання потерпілою завідомо неправдивих показань належить до «конфліктних» ситуацій із суворим суперництвом і обумовлює застосування слідчим тактичних прийомів викриття неправди (Г. А. Зорін, В. А. Журавель, В. О. Коновалова, О. Я. Переверза та ін.). Це вимагає від слідчого концентрувати увагу не на особистості жінки, потерпілої від насильницького злочину, а на предметі та причинах конфлікту. Його обговоренню й локалізації сприятимуть: уважне спостереження за поведінкою та станом потерпілої; стійке й спокійне сприйняття будь-яких проявів нею агресії; контроль за емоціями потерпілої та власними емоціями; блокування внутрішнього бажання перейти в тотальний наступ з метою одержати перемогу за будь-яку ціну; застосування прийомів установлення довіри, психологічного контакту, активного вислуховування; тримання ініціативи спілкування; спростування аргументів в іншій послідовності, ніж це викладено допитуваною, починаючи з незначних за силою контраргументів. Особливу увагу при цьому слід приділяти не тільки змісту власних реплік, питань, а й інтонації (тональності) їх висловлювання.

З метою адекватного психологічного впливу на допитувану, яка дає неправдиві показання, доцільним є й застосування певною мірою некоректних, з погляду психології, прийомів. Насамперед порушувати дистанцію спілкування (тобто зближувати її менш ніж на 45–50 см чи, навпаки, віддаляти більш, ніж на 120–150 см); порушувати симетричність у позиціях (допитувана сидить, а слідчий встає, продовжуючи допитувати); використовувати позицію суворого суперництва; демонструвати домінантність (встати за спиною допитуваної, яка втрачає можливість контролювати поведінку слідчого, «ховати» руки, наприклад у кишені) та сумнівів у показаннях допитуваної (не дивитися їй в очі, перехреснувати ноги чи руки, тримати останні в «замку» тощо)¹.

Потерпіла змінює на неправдиві раніше дані правдиві показання. Аналіз слідчої й судової практики дає змогу відзначити, що метою зміни потерпілою раніше даних свідчень може бути пом'якшення чи обтяження відповідальності обвинуваченого, що зумовлено наявністю та характером зв'язків між ними. У першому випадку основними мотивами є: побоювання обвинуваченого чи(ї) його оточення, виказаних ними погроз чи(ї) шантажу; примирення; бажання одержати грошову чи іншу винагороду від обвинуваченого чи(ї) його оточення; негативна спрямованість власної поведінки в кримінальній ситуації; родинні стосунки з обвинуваченим. У другому – шантаж обвинуваченого з метою одержати грошову винагороду; помста за вчинений злочин, поведінку злочинця в післякримінальній ситуації, одержану моральну травму; маскування негативної спрямованості власної поведінки в передкримінальній чи(ї) кримінальній ситуації. Зміна

¹ Див.: Матюшкова Т. П. Тактика допиту потерпілих-жінок від насильницьких злочинів. — С. 108–110.

показань неповнолітніми й малолітніми потерпілими може бути викликана також певним ступенем навіювання з боку оточуючих дорослих, особливостями психічного стану неповнолітніх у момент вчинення злочину.

В умовах даної ситуації основним тактичним завданням для слідчого є одержання від потерпілої пояснень про причини та мотиви зміни раніше даних показань і перевірка одержаної інформації. При цьому під час повторного допиту потерпілої про всі обставини, які їй відомі у справі, окрему увагу слід приділити тим з них, стосовно яких показання було змінено, докладно з'ясувавши пояснення потерпілої з приводу зміни своїх показань, осіб чи(ї) обставин, які негативно на неї впливають. У подальшому слід здійснити комплекс слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на з'ясування дійсних причин і мотивів, вжити заходів щодо їх нейтралізації, зокрема встановити й допитати осіб, які негативно впливають на потерпілу.

Залежно від конкретних причин і мотивів зміни показань доцільно:

1) роз'яснити потерпілій, що всі обставини, викладені нею, перевірятимуться й уточнюватимуться, у зв'язку з чим можуть бути спростовані;

2) переконати допитувану, що наявність родинних стосунків не виправдовує насильницькі дії обвинуваченого, за вчинення яких він мусить зазнати покарання;

3) повторно попередити потерпілу про кримінальну відповідальність за давання завідомо неправдивих показань з докладним роз'ясненням положень ст. 384 КК України та негативних наслідків її настання;

4) роз'яснити, що примирення слід розглядати як дійове каяття, засіб нейтралізації негативних наслідків злочину тощо, але не як підставу для звільнення від кримінальної відповідальності за його вчинення¹;

5) роз'яснити можливості подання позовної заяви про відшкодування завданої злочином шкоди в законному порядку²;

6) запропонувати потерпілій такий засіб уникнути вимушеного спільного проживання із злочинцем, як реабілітація в умовах кризового центру чи притулку для жінок, постраждалих від домашнього насильства³;

7) роз'яснити потерпілій, що необґрунтована зміна нею раніше даних показань суттєво впливає на їх подальше оцінювання не тільки слідчим, а й прокурором, судом (суддею), може викликати визнання їх недостовірними та призвести до протилежних, не бажаних потерпілою наслідків (зокрема, уникнення винним кримінальної відповідальності, оскільки під сумнів можуть бути поставлені всі докази у справі)⁴.

---

¹ Якщо причинами зміни показань є примирення потерпілої й підозрюваного (обвинуваченого).

² Якщо причинами зміни показань потерпілої є підкуп.

³ Якщо причинами зміни показань потерпілої є погрози з боку підозрюваного (обвинуваченого).

⁴ Якщо метою зміни показань потерпілої є бажання обтяжити відповідальність підозрюваного (обвинуваченого).

У разі зміни потерпілою показань під впливом навіювання чи особливостей психічного стану в момент вчинення злочину доцільно: повторно допитати потерпілу та встановити особу, з якою вона спілкувалась, обставини, ініціатора такого спілкування; встановити наявність, причини й характер особливого психічного стану потерпілої; перевірити одержані показання, допитавши зазначену та інших осіб за цими обставинами; у разі необхідності призначити відносно потерпілої психологічну експертизу; після проведення експертизи допитати експерта; порівняти одержані дані; визначити та провести комплекс інших слідчих дій чи(і) оперативно-розшукових заходів.

Потерпіла не пам'ятає обставин злочину внаслідок амнезії, приховує її настання чи, навпаки, посилається на неї. Виникнення цієї ситуації допиту може бути зумовлено: перебуванням потерпілої в кримінальній ситуації в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння; ступенем тяжкості фізичної травми, одержаної потерпілою, чи наявністю психічного розладу як наслідку вчиненого злочину та одержаної фізичної чи(і) моральної травми.

Алкогольне чи наркотичне сп'яніння потерпілої в кримінальній ситуації призводить до фрагментарного сприйняття обставин події, їх нестійкого запам'ятовування. З метою приховування прогалин і перекручень потерпіла може маскувати їх домислами, вигадками, здогадками тощо. Почуття сорому за свій стан викликає в неї намагання заперечити його наявність, зменшити ступінь і вплив, приховати негативну спрямованість власної поведінки в кримінальній ситуації, певні риси особистості та ін.

Основними рекомендаціями щодо тактики допиту потерпілої в зазначеній ситуації є: по-перше, її переконання в неефективності зайнятою нею позиції; по-друге, роз'яснення, що в судовому слідстві при визначенні неправдивості навіть частки її показань вони будуть поставлені під сумнів у повному обсязі, унаслідок чого обвинувачений зможе уникнути покарання. У психологічній літературі доведено, що переконання матиме більший успіх у ситуації, коли під час звернення висловлена його причина¹, причому її важливість чи обґрунтованість не має значення, достатньо аби в реченні містилася вказівка «тому що». Виходячи із наукових розробок психологів, підвищенню ефективності прийому переконання потерпілої сприятиме, наприклад, така форма його викладення слідчим: «Слід розповісти все, що Вам відомо, *тому що* в противному разі злочинець уникне відповідальності за вчинене».

Прийом переконання слід поєднувати із перевіркою та встановленням об'єктивних умов сприйняття потерпілою інформації про злочин, у зв'язку з чим збирати довідки, характеристики, призначати експертизи, проводити інші слідчі дії, складати відповідні протоколи тощо. У подальшому пред'явлення одержаних доказів при допиті потерпілої сприятиме, поряд із переконанням, формуванню правильної позиції потерпілої щодо давання правдивих показань, навіть якщо вони неповні та уривчасті. Корисною буде

¹ Див.: Чалдини Р. Психологія впливу / Р. Чалдини. — СПб. : Питер, 2008. — С. 17.

й консультація психолога, який допоможе слідчому визначити найефективніші прийоми допиту потерпілої з урахуванням виду вчиненого злочину, віку потерпілої, виду, характеру і ступеня сп'яніння потерпілої в кримінальній ситуації, його наслідків у післякримінальній ситуації.

Амнезія як наслідок одержаної травми, на наш погляд, вимагає відкладення допиту потерпілої, виїмки необхідної медичної документації та призначення комплексної психолого-психіатричної експертизи потерпілої. Враховуючи одержані висновки, слід визначати місце, час, умови допиту, обирати тактичні й психологічні прийоми та методи активізації пам'яті потерпілої (зокрема, пряму постановку запитань, що нагадують, чи(і) послідовне підведення до питання, яке необхідно з'ясувати, пред'явлення речових і оголошення письмових доказів, допит потерпілої на місці події й ін.), запрошувати до участі в допиті відповідних фахівців, обирати відповідні засоби фіксації та ін.

Матеріали слідчої й судової практики свідчать, що в ситуації наявності в потерпілої амнезії доцільним є також докладний допит осіб, які безпосередньо спілкувалися з потерпілою в післякримінальній ситуації, зокрема, родичів, друзів, знайомих, лікарів, медичний персонал, хворих, з якими потерпіла лікувалася. Особливу увагу при допиті зазначених осіб слід приділяти встановленню слів, фраз, які промовляла потерпіла (підсвідомо чи ні), обставин, за яких вона це робила, осіб, які були присутні, можливих речових чи письмових доказів. Наведемо приклад.

У справі В. і П., які спробували зґвалтувати малолітню, потерпіла вистрибнула з п'ятого поверху. Унаслідок одержаної черепно-мозкової травми в неї виникла амнезія. Тривалий час (декілька тижнів) потерпіла перебувала в непритомному стані, промовляючи окремі слова, фрази, імена. Батьки, які чергували біля її ліжка, записували їх у зошит з вказівкою дати, часу, обставин, змісту. Одержані відомості були використані слідчим у подальшому розслідуванні: показання батьків, зошит і наявна в ньому інформація, висновки відповідних експертиз тощо стали одними з доказів вини обвинувачених і сприяли їх справедливому покаранню¹.

За результатами анкетування слідчих, 46 % респондентів вважають ефективними в зазначеній ситуації й нетрадиційні методи (зокрема, гіпноз), можливість використання яких на сьогодні законодавчо не врегульовано та є дискусійною.

Резюмуючи викладене, слід відзначити таке: 1) на формування типових ситуацій допиту жінок, потерпілих від насильницьких злочинів, значною мірою впливають наявність і характер зв'язків між потерпілою та злочинцем, фізичний і психічний стан потерпілої в кримінальній та післякримінальній ситуаціях; 2) конкретна ситуація допиту зазначених категорій потерпілих значною мірою зумовлює комплекс тактичних правил підготовки, тактичних і психологічних прийомів проведення їх допиту; 3) комплексний характер тактичних правил і прийомів у типових ситуаціях допиту забезпечує подолання негативної позиції потерпілої, установа з нею пси-

---

¹ Див.: Справа № 2/101-1998 / Архів Харківського апеляційного суду.

хологічного контакту, одержання повних і достовірних показань, формування безконфліктної ситуації допиту жінок, потерпілих від насильницьких злочинів; 4) результати допиту зумовлюють проведення інших, системно-функціонально пов'язаних із допитом потерпілої слідчих дій.

Подальші дослідження психологічних особливостей жінок, потерпілих від насильницьких злочинів, і впливу взаємин із чоловіком-обвинуваченим сприятимуть не тільки вдосконаленню існуючих, а й розробленню нових тактико-психологічних прийомів їх допиту в типових ситуаціях досудового та судового слідства.

І. А. Колесник, асистент кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ТАКТИКА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ДОБРОСОВІСНИХ ПОМИЛОК У ПОКАЗАННЯХ СВІДКІВ

Розглянуто значення та дискусійні підходи до систематизації тактичних прийомів, що сприяють одержанню достовірної інформації під час допиту. Запропоновано систему тактичних прийомів нейтралізації добросовісних помилок у показаннях свідків.

Рассмотрены значение и дискуссионные подходы к систематизации тактических приемов, содействующих получению достоверной информации в процессе допроса. Предложена система тактических приемов нейтрализации добросовестных ошибок в показаниях свидетелей.

Важливим напрямком криміналістичної тактики у виявленні й одержанні повної, достовірної інформації є розроблення та впровадження системи тактичних прийомів, що спрямована на нейтралізацію добросовісних помилок у показаннях свідків. Значна кількість тактичних прийомів дала змогу порушити питання про існування їх систем, які підпорядковуються не тільки загальним завданням провадження окремої слідчої дії, а й тим конкретним цілям, обумовленим обстановкою, що створилася¹. Розроблення систем тактичних прийомів є вкрай необхідним, такі системи можуть надати неоціненну організаційну й методичну допомогу слідчому у виявленні прогалин у його особистому досвіді та стимулюванні його до професійної творчості².

¹ Див.: Коновалова В. Е. Следственная тактика: принципы и функции / В. Е. Коновалова, А. М. Сербулов. — К. : РИО МВД УССР, 1983. — С. 25, 26.

² Див.: Гончаренко В. Г. Тактика психологічного впливу на попередньому слідстві : навч. посіб. / В. Г. Гончаренко, Ф. М. Сокиран. — К. : Укр. акад. внутр. справ, 1994. — С. 22.